

УДК 378.115.5

Олександра Киричук

**Львівська духовна семінарія УГКЦ
та Богословська академія
під керівництвом ректора Йосифа Сліпого
(1926–1939 рр.)**

На основі архівних матеріалів і спогадів Йосифа Сліпого досліджено стан та розвиток Львівської духовної семінарії УГКЦ і Богословської академії протягом міжвоєнного періоду. Показано шляхи виходу навчального закладу із кризи після Першої світової війни, розкрито талант адміністрування ректора о. Йосифа Сліпого. Розглянуто питання розбудови і реконструкції приміщень, організації навчального процесу, внутрішньої організації та налагодження дисципліни, переведення навчального закладу на самозабезпечення шляхом організації аграрних господарств у с. Якторові, Андріївці та Винниках. Визначено обсяг навчальних програм Богословської академії, відкриття нових факультетів, викладання мистецтвознавства та археології. Показана участь семінаристів у громадському та культурному житті того часу. Звертається увага на спроби Ватикану запровадити celibat (безженство священників). Визначено вклад Богословської семінарії у розвиток неотомізму.

Ключові слова: Духовна семінарія, Богословська академія, ректор Йосиф Сліпий, мистецтво, теологія

Oleksandra Kyrychuk

Lviv Theological Seminary of UGCC and Theological Academy led by Rector Josyf Slipyj (1926–1939's)

Based on archival materials and memoirs of Josyf Slipyj the status and development of the Lviv Theological Seminary of UGCC and Theological Academy during the interwar period are investigated. The institution's ways out of the crisis after the First World War are showed. The managing talent of Rector Josyf Slipyj is explored. The questions of building and reconstruction of premises, organization of the educational process, internal organization and establishing discipline, transfer of the institution to self-sufficiency through establishing agricultural households in such villages like Yaktoriv, Andriivka and Vynnyky are reviewed. The Amount of the academic programs of Theological Academy, opening of new faculties, teaching art history and archeology is specified. Participation of seminarians in social and cultural life of those times is shown. Attention is drawn to the Vatican's attempts to introduce celibacy (wifelessness of priests). Theological Seminary contribution to the development of neo-Thomism is defined.

Keywords: Theological Seminary, Theological Academy, Rector Josyf Slipyj, art, theology

6. Релігійна освіта в другій половині XIX – першій половині XX ст.

Львівська духовна семінарія УГКЦ міжвоєнного періоду, очолювана ректором о. Йосифом Сліпим, була важливим центром української культури і освіти. Тут формувалися майбутні священики, які потім поширювали здобуті у семінарії знання і світогляд на своїх парафіях. На основі Духовної семінарії виникла Богословська академія, яка за короткий період стала центром розвитку вітчизняної богословської науки. Дослідження діяльності Львівської духовної семінарії і Богословської академії актуальне з огляду вивчення історичного досвіду розвитку української науки, мистецтва та культури.

Мета даної статті – дослідити діяльність Львівської духовної семінарії та Богословської академії міжвоєнного періоду, показати шляхи виходу навчального закладу із кризи, розкрити талант адміністрування ректора о. Йосифа Сліпого.

Незважаючи на актуальність досліджуваного питання, воно не знайшло належного інтересу серед сучасних науковців. Біографи митрополита і кардинала Йосифа Сліпого Я. Пелікан, І. Музичко, І. Хома та інші лише побіжно згадують про його ректорський період. Виняток складають дослідження О. Сидора про музей Львівської духовної семінарії [1], а також окремі публікації В. Стеценко, О. Дичковської [2], О. Ліщинської [3], І. Паславського [4], у яких розкриваються окремі аспекти розвитку філософського напрямку неотомізму у Богословській академії.

Деякі відомості про Львівську духовну семінарію та Богословську академію міжвоєнного періоду містяться у фондах Центрального державного архіву у м. Львові. Важливим джерелом до вивчення окресленого питання є спогади Йосифа Сліпого [5].

Молодому, 34-річному о. Йосифу Сліпому випало очолити Львівську духовну семінарію у складний період, коли українське суспільство Галичини переживало глибоку депресію від поразки у змаганнях за незалежність. Частина радикальної молоді, яка не змирилася з поразкою, у рамках заснованої 1920 р. Української Військової Організації продовжувала боротьбу нелегальними й силовими методами, вдаючись навіть до терактів. Відповідно польський уряд, намагаючись стабілізувати ситуацію, застосовував масові репресії. За даними В. Танцюри, протягом 1919–1922 рр. було заарештовано та кинуто до в'язниць і таборів до 100 тис. осіб, з яких приблизно 27 тис. українців

там і померли [6]. У червні 1922 р. сейм Польщі всупереч рішенню Версальської конференції відхилив проект територіальної автономії Східної Галичини і після цього до питання про автономію уже ніколи не повертався [7].

Важку кризу переживала і Львівська семінарія: її віце-ректор Дмитро Яремко помер на заслання в Росії, а єпископ Боцян повернувся з Сибіру важко хворий. В умовах повоєнної розрухи семінарія знаходилась у стані запустіння: слабка дисципліна, анархія, порожня каса і 5 тис. боргів [5, с. 120].

У 1924 р. закінчувався п'ятирічний період правління Львівською семінарією отців-василіан і митрополит Андрей підшукував кандидатуру на посаду нового ректора. Ймовірно, було дуже сміливо призначити ректором кризового навчального закладу молодого 34-річного отця, який не мав жодного досвіду адміністративної роботи навіть на парафії, бо останні свої десять років Йосиф Сліпий провів за кордоном, навчаючись у Римі та Інсбруку. Можна висловити припущення, що певну роль у виборі Йосифа Сліпого зіграв той фактор, що його кандидатура не викликала заперечень у польської влади, оскільки він не брав участі у Першій світовій війні та у визвольних змаганнях 1917–1922 рр.

Перед молодим ректором постали складні виклики незнаной йому досі адміністративної роботи. Найперше йому належало розв'язати проблему недостатньої кількості аудиторій, бо семінарія була розрахована на сотню семінаристів, а охочих отримати тут освіту було доволі багато. Річ у тім, що вищі навчальні заклади із політичних мотивів намагалися уникати українців і єдиним навчальним закладом для них стала духовна семінарія. Довелося винаймати приміщення інших закладів. Зокрема, за пропозицією голови Наукового товариства імені Шевченка професора Івана Раковського Йосиф Сліпий винайняв Академічний дім (гуртожиток для студентів різних закладів) [8] і облаштував там аудиторії для семінаристів першого року навчання разом з окремим префектом та духівником. Він також із допомогою юристів домігся вивільнення для своїх підопічних тих приміщень, які займали Державна учительська семінарія та пошта. Невдовзі з боку подвір'я було добудовано нові зали, кімнати, а також облаштовано внутрішній дворик – атриум з ротондою й

6. Релігійна освіта в другій половині XIX – першій половині XX ст.

аркадами. На літніх канікулах зробили ремонт і житлові кімнати попереділяли, щоб вихованці не заважали одні одним у навчанні та духовному саморозвитку.

Наступним кроком стало оновлення усього керівного складу семінарії. Віце-ректором став 39-річний о. Василь Лаба – високоосвідчений філософ та богослов, що здобув освіту у Львові, Інсбруку, Відні та Фрайбурзі й за плечима якого був досвід польового капелана та духівника Української галицької армії. Економічними справами закладу зайнявся 37-річний о. Олександр Малиновський, який окрім богословської, мав ще і юридичну освіту. Духівником обрано 44-річного о. Степана Рудя. Варто також зауважити, що і ректор Й. Сліпий здобув освіту у престижних європейських закладах: Інсбрукському університеті, а також у трьох папських університетах в Римі – Григоріанському (відомому під назвою «Григоріанум»), Університеті ім. св. Фоми Аквінського (відомому як «Ангелікум») та Орієнтальному інституті для вивчення східного канонічного права та історії східних церков.

Новий склад ректорату запровадив у семінарії строгу дисципліну, яка після воєнного хаосу, розгулу анархізму й ліберального урядування попереднього ректора о. Галушинського сприймалася неоднозначно. Затверджені отцем-ректором «Правила для питомців Духовної Семінарії» свідчать, що тут панувала висока вимогливість. Йосиф Сліпий згадував про бунт семінаристів з приводу нововведень читання Святого Письма під час трапези у дні посту. Коли семінаристи на знак протесту відмовились обідати, ректор зняв напругу, запропонувавши перервати читання. У той день семінаристи святкували перемогу. Але наступного дня ректор висловив обурення з приводу вчинку підопічних: «Я ніколи не допущу до того, щоби в семінарії панувала якась анархія, але мусять бути догідні умовини для духовного і научного життя. Кому не подобається, може виступити, нікого я не силуую, ані фізично не змушую. А з другого боку, нехай ніхто не думає, що він робить ласку. Церква вже має усталені норми виховання, і їм кожний мусить підчинитися, хто хоче бути священиком» [5, с. 121]. Коли Йосиф Сліпий розповів про цю історію владиці Андрееві, він, однак, зробив застереження, що надмірна строгість може спонукати деяких семінаристів, особливо останнього

року навчання, покинути заклад. І все ж новий ректор наполягав на дисципліні, молитві, порядку та чистоті. Інколи Митрополит навіть захищав окремих студентів, зокрема тоді, коли ті запізнювались на навчання після вакацій. Серед документів ЦДІА України у Львові зберігся лист Й. Сліпого до митрополита Андрея Шептицького, у якому ректор вказує на недисциплінованість семінариста з Югославії Ерделіго, котрий надто пізно повернувся по вакаціях до семінарії, і просить архиєрея «не заступатися за нього проти волі ректора, бо це порушує атмосферу дисципліни у закладі» [9].

Ще один складний виклик часу, який постав перед молодим ректором Львівської духовної семінарії, був пов'язаний із гострими дискусіями з приводу намагань Римського престолу запровадити в УГКЦ целібат (безженство священиків). Через спротив українського суспільства, очолений головою парламентської фракції Юліаном Романчуком, Львівська духовна семінарія утримувалась від целібату. Але він був прийнятий у Станіславівській та Перемишльській семінаріях. Відтак у середовищі греко-католицького духовенства виник хаос, бо одні випускники склали обітницю безженства, а інші після закінчення семінарії одружувались. У своїх спогадах Й. Сліпий писав, що папа Пій XI під час аудієнції 1926 р. пропонував йому навіть силою запровадити целібат, але і митрополит Шептицький, і сам ректор вважали, що таке нововведення має здійснюватись на добровільних засадах. Аргументом проти безженства греко-католицьких священиків було й те, що на сусідній з Галичиною території Волині, де переважали вірні Православної церкви, єреї були одружені, і реалізація такої ініціативи могла спричинити перехід кліру УГКЦ на православ'я. Надалі проблема була розв'язана таким чином, що на навчання до семінарії приймали насамперед тих абітурієнтів, які обіцяли залишатися безженними [5, с. 126].

Для того, щоб правильно організувати життя в семінарії, її очільник вивчав досвід європейських духовно-філософських навчальних закладів. Було налагоджено добрі контакти із ректором Папської колегії (української семінарії св. Йосафата) у Римі Діонісієм Головацьким [10] та із Римо-католицькою духовною семінарією в Римі. Завдяки Й. Сліпому книгарня Ставропігійського інституту стала постачати для римо-католицьких студентів богослужбові та інші книги, що стосувалися східного обряду [11].

6. Релігійна освіта в другій половині XIX – першій половині XX ст.

Йосиф Сліпий мріяв піднести вітчизняну філософську і богословську науку на європейський рівень. Одразу по приїзді до Львова, ще не будучи ректором, він став працювати над створенням статуту Богословського наукового товариства (далі – БНТ). У 1924 р. статут затверджено польським урядом за підтримкою впливового діяча Володимира Децикевича, який у 1906–1916 рр. був головою департаменту Міністерства внутрішніх справ у Відні, а в 1916–1918 рр. – віце-президентом Галицького намісництва у Львові [12]. Згодом статут БНТ неодноразово використовували як зразок православні й католицькі установи. Так, за твердженням самого Й. Сліпого, римо-католицький єпископ Францішек Лісовський взяв за основу аналогічні документи при написанні статутів римо-католицької Духовної семінарії у Тарнові [5, с. 124].

П'ять неповних років плідної науково-педагогічної праці дозволили заснувати 1929 р. на основі семінарії Богословську академію, в якій через три роки відкрито філософський факультет, запроваджено викладання археології та історії мистецтв. Станом на 1934 р. тут уже навчалось 360 юнаків, які вивчали історію рідного краю, провадили наукові дослідження, були організаторами урочистостей на честь знаменних подій українського національного життя. Після того, як у 1932 р. відомий археолог Я. Пастернак був обраний дійсним членом БНТ і став професором археології Богословської академії у Львові, семінаристи активно стали залучатися до археологічних досліджень [13, с. 27].

Створено літературно-музичну трупку студентів, які виступали зі своєю програмою під час проведення різноманітних громадських заходів. У Центральному державному історичному архіві у м. Львові збереглися документи про гастролі цієї трупи з нагоди вшанування Маркіяна Шашкевича 1933 р., а також про музично-драматичний вечір при читальні українських богословів «Ревія. Доля б'є, та не все» 1936 р. [14]. 20 грудня 1933 р. у Богословській академії урочисто відзначалася пам'ять Мелетія Смотрицького.

На святкуваннях 10-ліття Богословської академії Й. Сліпий у своїй промові заявив, що вже багато зроблено для відкриття правничого факультету. З цією метою 1935 р. ректор вивчав досвід Кембриджського та Оксфордського університетів Англії. Під впливом наукових контактів з англійськими колегами він написав низку розвідок з теологічної,

філософської, літературної та історичної тематики, а також про мистецтво і церковне право, які опубліковані в серії «Праці Греко-Католицької Академії».

Завдяки великим організаторським здібностям Й. Сліпого та натхненній праці в Академії створилась наукова атмосфера, у якій формувалося власне українське східне богослов'я. У 1929–1933 рр. деканом богословського факультету став о. Спиридон Кархут – мовознавець, перекладач, педагог і громадський діяч, член Національної Ради ЗУНР, класичний філолог і професор Українського таємного університету, автор книги «Грамматика української церковнослов'янської мови сучасної доби в зв'язку зі старослов'янською мовою: Фономорфологія». Захистили докторські дисертації о. Левицький, о. Лаба.

Успішний розвиток Львівської духовної семінарії та Богословської академії привернув увагу західних колег. До Львова на стажування прибуло чотирнадцять німецьких богословів, які цікавилися східним обрядом та українськими народними звичаями [15]. Міністерство внутрішніх справ навіть висловило думку, що Богословська академія може стати зародком майбутнього українського університету.

Поступово семінарія й академія перетворювалися на самоокупні установи, які самостійно могли оплачувати певні мистецькі та ремонтні роботи. Найперше було відреставровано семінарську каплицю та храм Святого Духа, інтер'єр яких збагатився новими мистецькими творами. 1930 р. у семінарській церкві встановлено Божий Гріб, вартістю 1 тис. злотих. З цього часу ректор запровадив традицію співу Єрусалимської утрени семінаристами в Страсну п'ятницю [16]. У жовтні 1932 р. у саду Академії на вул. Коперника, 38 встановлено пам'ятник митрополиту Андрею Шептицькому роботи скульптора А. Коверка. Знаменність цієї події полягала в тому, що це був перший український пам'ятник у Львові.

3 лютого 1929 р. відбулись урочисті заходи з нагоди посвяти каплиці, художнє оформлення якої виконав Петро Холодний [17]. Встановлено іконостас з червоного кедрового дерева, у якому витончений каліграфічний стиль ікон П. Холодного добре гармоніював із делікатною ажурною різьбою і майстерною інтерпретацією старовинних плетінкових орнаментів А. Коверка [18, с. 26]. Колишній учасник українських визвольних змагань А. Коверка в оздобленні

6. Релігійна освіта в другій половині XIX – першій половині XX ст.

використав герб України – Тризуб, що було дуже сміливо для того часу [19, с. 116].

Оздоблення аудиторій виконували інші відомі українські художники: Святослав Гординський, Юрій Магалевський, Павло Ковжун, Михайлина Стефанович-Ольшанська. Окрім того, ректор Й. Сліпий закупив багато ікон, що були розвішані в коридорах Академії. Співпраця і контакти з відомими українськими митцями спонукали Йосифа Сліпого організувати при Богословській Академії семінар церковного мистецтва. В рамках мистецької секції він працював над дослідженням візантійської традиції в українській культурі [1, с. 63–64].

Підтримуючи тісні зв'язки з випускниками семінарії, які душпастирювали в греко-католицьких парафіях Галичини, Й. Сліпий звертав їхню увагу на потребу виявляти цінні історичні пам'ятки матеріальної культури, зокрема церковні ікони. З цього приводу ректор розіслав до духовенства УГКЦ листи з проханням передати до Академії старі церковні образи. Один із таких листів, датований 20 вересня 1930 р., адресовано парохів с. Орава (біля Сколе) Іванові Яблонському. Автор цієї кореспонденції дякує за передану в Академію ікону Св. Миколая і просить отця розшукати старий образ Божої Матері, що його той віддав до якогось сусіднього села [16, арк. 9]. У ЦДІАУ у м. Львові знаходимо й інше звернення Й. Сліпого аналогічного змісту – до декана й пароха с. Лисовичі о. Штайдена [16, арк. 69]. Зібрана таким чином колекція давніх ікон слугувала основою заснованого при Богословській академії музею. Як наголошував у листі до пароха с. Довге (біля Моршина) Северина Яминського Й. Сліпий, «музей – це найкраще місце для збереження старинних пам'яток мистецького смаку наших предків» [16, арк. 61]. Не всі пам'ятки вдавалося придбати безкоштовно. Деякі цінні ікони з Волині, де Греко-католицька церква не мала поширення, куплялися. Не на всі вистачало грошей. Так, у листі від 25 вересня 1932 р. Й. Сліпий повідомляв священика с. Туричани на Волині о. Мацейовського, що затребувана за образ ціна 120 зл. є завищеною для музею Богословської академії, і радив отцеві запропонувати ікону директорів Національного музею Іларіонові Свенціцькому [16, арк. 67].

Серйозна праця над формуванням та опрацюванням збірки почалася після того, як 1 грудня 1931 р. на посаду кустоса (храните-

ля) було запрошено д-ра Михайла Драгана [1, с. 63]. М. Драган від 1932 р. вів «Книгу надходжень експонатів до музею Богословської академії». Згідно з цим важливим джерелом, немало цінних пам'яток потрапили до цієї колекції внаслідок поїздок самого отця-ректора у Грибівський, Горлицький, Ліський, Добромильський повіти та на Турківщину [1, с. 68]. О. Сидор на основі відгуків на відкриття семінарського музею 9 жовтня 1932 р. встановив, що у колекції були ікони О. Новаківського «Благовіщення», «Воскресення» і «Пробудження» та твір «Мойсей» – портрет митрополита Андрея; два зображення дерев'яних дзвіниць; ряд красвидів П. Холодного; «Натюрморт» П. Ковжуна; «Розстріл більшовиками» Л. Перфещького [1, с. 63].

У 1934 р. музейна збірка Духовної семінарії налічувала 808 експонатів; 1935 р. вона збільшилася на 158 предметів, 1936 р. – на 145, а 1937 р. – аж на 262 експонати. У промові, виголошеній 9 жовтня 1938 р. з нагоди десятиліття Богословської академії, о. Йосиф Сліпий вказав, що музей нараховує 1321 експонат, та додав, що всі ці твори були розміщені в п'яти залах й у великих коридорах [20, с. 730]. На думку О. Сидора, високохудожні ікони, які були «постійно перед очима вихованців, формували, може навіть підсвідомо для них самих, їхній естетичний смак» [1, с. 64].

Коли 1934 р. до Львова з перевіркою приїхав апостольський візитатор для Галицької церковної провінції Ян Гудечко і 4 грудня відвідав семінарію й академію, він був вражений порядком у цих закладах, красою оздоблення та високим науковим рівнем викладачів [9].

Розбудова Духовної семінарії та Богословської академії відбувалася в умовах польсько-українського протистояння, що тривало протягом усього міжвоєнного періоду. Одна із таких сутичок сталася 1 листопада 1928 р. Того дня польська поліція розігнала українську маніфестацію біля храму св. Юрія (близько десяти тисяч), яка зібралася на панахиду в пам'ять десятої річниці Листопадового чину, а шовіністично налаштована група поляків стала громити українські заклади. В Академічному домі пошкодили паркет і знищили виставку робіт художника О. Новаківського. Серед семінаристів, які організували оборону Академічного дому, було декілька членів УВО. Трьох із них притягнули до судової відповідальності, звинувативши у

6. Релігійна освіта в другій половині XIX – першій половині XX ст.

шпигунстві й «намірах викликати неспокій та заворушення всередині держави» [5, с. 122].

Наступне загострення польсько-українських протистоянь у вересні – листопаді 1930 р. було пов'язане з репресивною акцією проти українського цивільного населення, яка дістала назву пацифікації. Й. Сліпий потім розповідав, що радикально налаштовані поляки «напали на семінарію, повибивали вікна, вдерлися до середини, повикидали постелі та порозрізували подушки так, що хмари пір'я уносилися на вулиці Коперника й Оссолінських». Ректора семінарії закидали камінням. Він згодом повідомив про все це кардинала Ежена Тіссерана, який був знавцем східної обрядової ідентичності та східного церковного права й виступав проти латинізації східних католицьких Церков. До звернення на ім'я Е. Тіссерана були долучені фотографії нападу на семінарію. Коли ці світлини побачив папа римський, до Галичини для примирення поляків із українцями відрядили апостольського нунція Філіппо Кортезі. Оглядаючи українські установи у Львові, ватиканський достойник весь один день присвятив Академії [5, с. 127]. Після цього візиту польський уряд ревно стежив, щоб у семінарії під впливом радикалізації суспільства не поширювався український національний дух. Пізніше Й. Сліпий згадував, що йому були відомі навіть наміри організувати на семінаристів напад військових із гарнізону, що розташовувався поблизу семінарії на «Цитаделі». Тому всі організаційні справи щодо відбудови українського духовного закладу слід було робити дуже обережно, щоб не спровокувати репресій з боку польської влади. І. Пилипів у своєму дослідженні про стосунки митрополита Шептицького з Ватиканом пише, що у листі Римської конгрегації східних церков від 11 квітня 1933 р. зверхникові УГКЦ пропонували уникати в офіційних документах вживання висловів: «український народ», «більша частина цього ж народу», «велика Україна» [21, с. 53].

Щоб дещо знівельювати радикальні націоналістичні настрої української молоді, митрополит Андрей у 1930-х роках заснував мирянський рух «Католицька акція», який мав закласти підвалини майбутніх аполітичних товариств, організацій та рухів. У програмній статті президента Генерального інституту Католицької акції Маркіяна Дзеровича «Праця Католицької Акції на нашій ґрунті» мирян закли-

кали до активної оборони правди, віри та моралі, зміни духовних засад громадського життя, зауважуючи водночас, що Католицька акція повинна стояти понад різними партіями [22]. Ці ідеї Католицької акції активно впроваджували у Львівській духовній семінарії.

6–7 травня 1933 р. семінаристи взяли участь у релігійно-національному святі української католицької молоді з нагоди 1900-ї річниці воскресіння Ісуса Христа. На демонстрацію до Львова прибуло близько 50 тис. юнаків та юнок. Маючи на меті об'єднати суспільство на християнських морально-етичних засадах, ця акція, натомість, викликала протистояння між різними таборами. Націоналісти гостро засудили її проведення, звинувачуючи греко-католицьке духовенство у пропольській політиці, а польська суспільність сприйняла це свято як вияв українського протесту і звинувачувала греко-католицькі товариства у симпатіях до радикальної Організації українських націоналістів.

Щоб нейтралізувати активність ректора, Йосифу Сліпому пропонували очолити кафедру догматики у Львівському університеті, але з тією умовою, щоб семінарія й академія перейшли на польську мову викладання. Для деяких викладачів ця пропозиція була спокусливою, бо тоді їм би зараховувався державний стаж. Але отець-ректор рішуче відмовився від такої ініціативи, вирішивши перетворити Львівську духовну семінарію на національний науковий осередок із університетським статусом і відповідними габілітаціями та кваліфікаціями для професорів і для студентів [5, с. 122].

У другій половині 30-х років ХХ ст. з підтримкою митрополита Шептицького Й. Сліпий домігся від польського уряду передачі для семінарії 180 га поля в Якторові (тепер у Золочівському районі). Річ у тому, що за договором між Польщею й Ватиканом від 10 лютого 1925 р. (т. зв. Конкордатом) Католицька церква, а заодно і Греко-католицька, здобувала право отримати від держави певні земельні володіння, прибутки від яких використовувалися б на церковні потреби. У 1936 р. за позичені в митрополичої консисторії 15 тис. зл. семінарія придбала ще 40 га землі та молочне господарство в селі Андріївка [16, арк. 12] та у Винниках поблизу Львова. Саме ці господарства й забезпечили самоокупність семінарії. Тут вирощували пшеницю, овочі та корм для тварин, випікали хліб, вигодовували близько 12 корів, які давали

6. Релігійна освіта в другій половині XIX – першій половині XX ст.

молоко, та близько 20 свиней на м'ясо. Усе це йшло на безплатне харчування для семінаристів [5, с. 122].

Завжди діяльний, Й. Сліпий встигав одночасно полагоджуючи чимало справ – вирішував питання матеріальної допомоги багатьом церквам і священникам; вів листування та здійснював розрахунки з окружними союзними кооперативами і т.д. [16, арк. 19]. Є приклади його приятних контактів і з римо-католицьким духовенством. Зокрема він клопотався перед митрополитом УГКЦ про виділення о. Зельському 3 тис. зл. на піввагона бляхи для ремонту даху латинської плебанії [23].

Вагомою подією стало проведення Богословським товариством 1936 р. у Львові унійного з'їзду, який мав примирити західне і східне богослов'я, апелюючи до абсолютних цінностей, здатних об'єднати «розділений світ», надати йому цілості та гармонії [24]. Те, що черговий унійний з'їзд 1936 р. відбувся не у Велеграді, а у Львові, свідчило, що українська богословська наука вийшла на високий міжнародний рівень. Усього за вісім років після свого першого виступу на Велеградському конгресі 1924 р. ректору Сліпому вдалося сформувати львівську наукову школу богословів. Найбільш помітною ознакою її філософування була особлива увага дослідників до гносеології та онтології Томи Аквінського, зокрема, до принципів «гармонії віри і розуму», а також до його обґрунтувань теоцентризму, філософсько-антропологічних положень про сутність людини і людської душі, свободи, щастя [2, с. 46]. Сучасні дослідники вважають, що її оригінальний феномен полягав у поєднанні аристотелівсько-томістичної філософії із західноєвропейським неотомізмом [3, с. 213, 215].

Організована Богословським товариством наукова акція стала потужним стимулом для греко-католицького духовенства до подальшої праці не тільки в духовній та просвітницькій роботі, але й у сфері науки. Про це писав у листі Й. Сліпому доктор теології і філософії Роман Яценків. Він просив прийняти його у члени Богословського наукового товариства, щоб він «не жив лише життям селянина та серед махорчатого диму коротав життя в кооперативі та сільській читальні, а ніс гідність чоловіка і священника хотяй на найгіршій парохії» [16, арк. 93].

Представлений о. Й. Сліпим томістичний напрям богослов'я став причиною подальших протиріч із іншим талановитим викладачем Львівської духовної семінарії – Гавриїлом Костельником, який був прихильником візантійської традиції [25, с. 548]. Доктор теології і філософії Роман Яценків у листі до ректора писав, що виступ на унійному з'їзді Г. Костельника «викликав прикрий дисонанс» і «остудив беззастережні симпатії» до вченого. Коли ж на з'їзді Католицької акції о. Костельник назвав Рим фабрикою святих, автор цієї кореспонденції «отверзів і з місця зреагував мимо симпатій і високого цінення його таланту» [16, арк. 93].

Протистояння Г. Костельника з очільником Духовної семінарії та Академії мали під собою ще й приватне підґрунтя з часів, коли 1928 р. цей викладач був звільнений зі своєї посади. За свідченням Й. Сліпого, до цього спричинилися «деякі виступи Г. Костельника у церковному часописі «Нива» і особливо кампанія проти целібату», які стали відомі (з подачі отців-василіян) у Римі й викликали невдоволення в папі римського. А коли 1928 р. Й. Сліпий на аудієнції у понтифіка клопотався про надання Львівській духовній академії права захисту докторських дисертацій, йому було відмовлено саме через підозру до Г. Костельника [5, с. 123]. Ці розбіжності у богословських поглядах двох знакових учених будуть мати в майбутньому драматичні наслідки. Мине лише десять років і о. Гавриїл очолить групу з ліквідації УГКЦ, а о. Йосифа везимуть разом із кримінальними злочинцями Трансирійською залізницею на багаторічну каторгу. Наукові напрацювання львівської богословської школи стануть більш ніж на півстоліття закритими для нащадків.

Таким чином, Львівська духовна семінарія, яка у середині 20-х років перебувала в стані глибокого занепаду і кризи, до кінця 1930-х років перетворилася у престижний освітній заклад із високим рівнем викладання, а заснована 1929 р. Богословська академія разом із Богословським науковим товариством стала центром богословської науки.

1. Сидор О. Патріярх Йосиф Сліпий в українському музейництві / О. Сидор // Лицар нескореної церкви (до 120-ліття від дня народження Патріярха Йосифа Сліпого) : статті і матеріали / ред. кол.: З. Білик, О. Киричук та ін. — Львів : Вид-во Львівського музею історії релігії «Логос», 2012. — С. 61–85.

6. Релігійна освіта в другій половині XIX – першій половині XX ст.

2. Дичковська О. Християнський антропологізм Йосифа Сліпого в концепції української філософії першої половини XX століття [Електронний ресурс] / О. Дичковська // Філософія і політологія в контексті сучасної культури — 2012. — Вип. 4 (2). — С. 45–53. — Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/filipol_2012_4\(2\)_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/filipol_2012_4(2)_12).
3. Ліщинська О. Український неотомізм: особливості, ідеї, представники / О. Ліщинська // Вісник Львівського університету. Сер.: Філософські науки. — 2001. — Вип. 3. — С. 213–221.
4. Паславський І. Йосиф Сліпий – дослідник філософського вчення св. Томи Аквінського та його місця в історії української духовності / І. Паславський // Лицар нескореної церкви (до 120-ліття від дня народження Патріарха Йосифа Сліпого) : статті і матеріали. — Львів : «Логос», 2012. — С. 57–60.
5. Сліпий Й. Спомини / Йосиф Сліпий ; ред. Іван Дацько, Марія Горяча. — Львів-Рим : УКУ, Ін-т св. Климента папи ; І-т екуменічних студій, 2014. — 608 с. + 40 іл.
6. Танцюра В. І. Політична історія України : навч. посіб. [Електронний ресурс] / В. І. Танцюра. — К. : Академвидав, 2008. — 552 с. — Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-10400.html>.
7. Рішення Ради послів держав Антанти щодо східних кордонів Польщі [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.litopys.com.ua/encyclopedia/ukra-na-u-m-zhvo-nniy-per-od-1921-1927-rr>.
8. Мельник І. Український «Академічний дім» [Електронний ресурс] / І. Мельник // Поступ. — Режим доступу: <http://postup.brama.com/usual.php?what=51775>.
9. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі — ЦДАУ, м. Львів). — Ф. 451, оп. 2, спр. 85. — Арк. 5–10 (Вітальна промова ректора Богословської Академії Й. Сліпого з нагоди прибуття до Львова папського візитатора Й. Гудечка).
10. ЦДАУ, м. Львів. — Ф. 451, оп. 2, спр. 231. — Арк. 9 (Лист ректора до ректора Греко-католицької Богословської Академії у м. Львові Йосифа Сліпого. 1926 р.).
11. ЦДАУ, м. Львів. — Ф. 451, оп. 2, спр. 207. — Арк. 2 (Лист ректора Богословської Академії у Львові Й. Сліпого до книгарні Ставропігійського інституту, 13 жовтня 1930 р.).
12. Сліпий Й., о. д-р. Богословське наукове товариство і його статuti / О. д-р Й. Сліпий. — Львів, 1924. — 34 с.
13. Коваль І. Ярослав Пастернак – дослідник старожитностей України / І. Коваль, І. Миронюк. — Івано-Франківськ : Нова зоря, 2006. — 143 с.
14. ЦДАУ, м. Львів. — Ф. 451, оп. 2, спр. 198. — Арк. 56–58 (Програма засідання музично-драматичної секції при читальні українських богословів, 23 лютого 1936 р.).

15. ЦДІАУ, м. Львів. — Ф. 451, оп. 2, спр. 232. — Арк. 44 (Лист Апостольського візитатора в Берліні о. Вергуна до ректора Богословської Академії у Львові Йосифа Сліпого, 25 червня 1936 р.).
16. ЦДІАУ, м. Львів. — Ф. 451, оп. 2, спр. 137 (Листи Й. Сліпого до духовенства, 1930–32 роки).
17. ЦДІАУ, м. Львів. — Ф. 451, оп. 2, спр. 198. — Арк. 8–9 (Заходи греко-католицької духовної семінарії з нагоди торжественного благословення молитвенниці, розмальованої кистю Петра Холодного, 3 лютого 1929 р.).
18. Хомин П. Каплиця Духовної Семінарії у Львові / П. Хомин // Нива. — 1930. — Ч. 25. — С. 24–31.
19. Тимків Л. Скульптор Андрій Коверко і його творчість / Л. Тимків // Пам'ятки України: історія та культура : наук. часоп. — 2004. — № 4. — С. 114–121.
20. Сліпий Й., Верховний арх. і кардинал. Твори : у 14 т. / Сліпий Йосиф, Верховний арх. і кардинал. — Рим, 1970. — Т. III–IV. — 1250 с.
21. Пилипів І. Українська греко-католицька церква та Ватикан в 20–30-х рр. XX ст. / І. Пилипів // Історія України : наукові виклади. — 2011. — № 2. — С. 50–54.
22. Беген О. Католицька Акція як мирянський рух в УГКЦ (1930–1939) [Електронний ресурс] / О. Беген. — Режим доступу: <http://www.laityugcc.org.ua/istorija-mirjanskix-ruxiv/articles>.
23. ЦДІАУ, м. Львів. — Ф. 408, оп. 1, спр. 279. — Арк. 19 (Лист-повідомлення Й. Сліпого до митрополита А. Шептицького, 22 січня 1932 р.).
24. Кучабський В. Перший Унійний З'їзд у Львові / В. Кучабський // Світильник істини. — Торонто–Чикаго, 1973. — Т. 1. — С. 574–592.
25. Уська У. Костельник Гавриїл (Габор Гомзев) / У. Уська // Енциклопедія Львова / за ред. А. Козицького. — Львів : Літопис, 2010. — Т. 3. — С. 547–549.